

# "รากเหง้า" สู่กันบึง แห่งจิตงามบุษย์

กิตติศักดิ์ จักรศิริวัฒน์<sup>1</sup>

เรื่องสั้น "รากเหง้า" ของ สุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิ เป็นเรื่องแสดงแนวคิด อาศัยลักษณะของการค้นหาสิ่งที่เป็นรูปธรรม และจบลงด้วยสำนึกที่จะค้นหาสิ่งที่เป็นนามธรรม โดยยืนอยู่บนพื้นฐานเดียวกันด้วยคำว่า "รากเหง้า"

ผู้เขียนเปิดเรื่องโดยการตั้งความมุ่งมั่นว่า "ผมต้องรู้ให้ได้ว่าคนตายเป็นใคร?" ก็เพื่อกระตุ้นให้ผู้อ่านเกิดความคิดตาม ตัวละครหลักของเรื่อง คือ "ผม" ซึ่งต้องการรู้ว่าคนที่เขาพบว่าถูกฆ่าตายจากหนังสือพิมพ์ และมีนามสกุลเดียวกับเขาเป็นใคร (นามสกุล "ธรรมสัจจ์") การดำเนินเรื่องมีลักษณะบรรยายความคิดอันแฝงข้อคำถามต่อคนอ่านไว้เป็นส่วนใหญ่เกือบตลอดทั้งเรื่อง

ความปรารถนาใญ่รู้ของ "ผม" ก่อให้เกิดคำถามมากมายแก่ตัวเขาเองในเวลาต่อมาขณะที่เขาเดินทางเพื่อค้นหา "รากเหง้า" ของตนเองจากอนุเฉทที่กล่าวไว้

"...ความปรารถนารับกวนและทรมานจิตใจของผมอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน มันทำให้ผมรู้สึกถึงความหยาบด้าน และความละเอียดต่ออะไรบางอย่าง ที่มีส่วนผลักดันให้ผู้คนก้าวเข้าสู่ความโศกเดี่ยว เย็นชา... หรือ...ทำไมผมถึงไม่เคยอยากรู้ ทำไมพ่อกับแม่ถึงไม่เคยเล่าให้ลูก ๆ ฟัง

...ผมไม่รู้ว่า สิ่งนี้มนุษย์จำเป็นต้องคิดถึงมันหรือไม่ มันควรจะถูกทิ้งให้หายไปกับกาลเวลา เป็นความลับมีดมนอนธกาล หรือว่าอย่างไร..." และสรุปไว้ในช่วงแรกว่า "...แต่ที่ผ่านมามีสำหรับผม มันไม่เคยเป็นสิ่งจำเป็น"

ในขณะที่เขาไม่เคยสนใจเรื่องใด ๆ รอบตัว จบจบพบว่าดังกล่าวจึงเกิดความสนใจขึ้น แต่ถึงกระนั้นพ่อ

กับแม่ของเขาก็หาสนใจเหมือนเขาไม่ ดังที่กล่าวว่า

"ช่วงหัวมันเถอะ ไม่ได้เกี่ยวข้องกับเรา จะไปเดือดร้อนทำไม" และ "จะให้ไปรู้จักโคตรเหง้าทั้งหมดก็ไม่ไหว วัน ๆ เฉพาะเรื่องพี ๆ นื่อง ๆ ของพวกแกนั้นก็ปวดหัวจะตายอยู่แล้ว"

จากการสืบค้นในเบื้องต้น "ผม" ไม่ได้จะไปมากนัก แต่ก็ยังคงพยายามค้นหา แม้เขาจะคิดว่า "...ความจริงไม่มีประโยชน์ที่ผมจะสืบเสาะหารากเหง้า ญาติพี่น้องต้นตระกูล นอกจากได้รู้แล้วก็ลืมในวันต่อมา เพราะต้องตั้งหน้าตั้งตาเอาตัวรอดมากขึ้นเพื่อความเป็นอยู่ที่ต้องดิ้นรนเรื่อย ๆ ได้พบเพื่อที่จะจากกันไปอยู่ในวาทกรรมที่ไม่เกี่ยวข้องกันของแต่ละคน..."

จากที่ขีดเส้นใต้ ผู้เขียนได้แสดงถึงความเป็นคนที่ถูก "อะไรบางอย่าง" เปลี่ยนแปลงให้เป็นไปในทางลบอย่างช้า ๆ และไม่รู้ตัว นั่นคือการดิ้นรนเอาตัวรอดของ **คนในสังคมเมือง** ในแต่ละวันแต่ละนาที มุ่งหาประโยชน์และความสุขสบายของตนเอง อย่างไม่หยุดหย่อน และไม่รู้จักเพียงพอ ซึ่งในจุดนี้คือประเด็นหลักประการหนึ่งของเรื่องรากเหง้า

ต่อมาความคิดของ "ผม" เริ่มเปลี่ยนแปลงทีละน้อย จากความคิดเดิม เมื่อเขาได้พบลุงของเขา ได้พบกับความสัมพันธ์กันทางสายเลือด การต้อนรับอย่างดี จากที่ผมคำนึงว่า

"...ความเข้าใจของผมอาจคลาดเคลื่อน ในการพบกัน ลำดับญาติกัน อาจมีสาระอะไรบางอย่างอยู่ที่ได้..."

<sup>1</sup> นักศึกษาเอกภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาดอนเมือง

และ “ผมก็รู้สึกว่ามันได้บ่งบอกถึงอะไรบางอย่าง ที่ยังไม่  
เลวร้ายจนเกินไปนัก...”

น้องชายคนเดียวของปู่ คือคนที่ผู้เขียนกำหนดขึ้น  
ให้มีสภาพความเป็นอยู่ที่แตกต่างจาก “ลุง” หรือ “ผม”  
อย่างสิ้นเชิง คือ อยู่ร่วมกันกับธรรมชาติแต่เพียงลำพัง มี  
เครื่องใช้อันน้อยชิ้น จากส่วนหนึ่งของอนุเขตที่กล่าวว่า  
“...ณ ที่ซึ่งต่างจากบ้านผมโดยสิ้นเชิงนี้ มีชีวิตดำรงอยู่เช่น  
กัน แต่แบบสนิทและเกื้อกูลกันกับธรรมชาติ  
เหมือนกับอยู่กันคนละกาลเวลา คนละมิติกับผมผู้ร่วมยุค  
สมัย...” ในส่วนนี้ผู้วิจารณ์อยากเรียกว่า ความคิด  
ลำดับที่ 1 ของ “ผม” ซึ่งในความคิดที่ตามมาคือ “...ที่  
ไหนหนอจึงจะเป็นที่ที่ชีวิตควรดำรงอยู่อย่างแท้จริง...” อัน  
เป็นความคิดในลำดับที่ 2 โดยเป็นการใช้รูปแบบของการ  
ถามที่ย้อนไปสู่ผู้อ่านอีกครั้งหนึ่ง

กลวิธีที่ผู้เขียนใช้บ่อยครั้งก็คือการเปรียบเทียบ  
และการตั้งคำถามซึ่งย้อนสู่ผู้อ่าน มีการเปรียบเทียบอยู่ตอน  
หนึ่งที่ตีแผ่แก่นของเรื่องออกมาครั้งหนึ่ง จากการเปรียบเทียบ  
ระหว่างของขวัญที่ “ผม” มอบให้ปู่กับ “...หม้อ  
อลูมิเนียมสีเขม่านุบูบี และถ้วยสังกะสีเก่า กะทะห้อยม  
เล็ก ๆ ที่กองอยู่ท้ายกระท่อม...” และการ  
เปรียบเทียบระหว่างความรู้สึกของ “ลุง” และ “น้องของ  
ปู่” ที่มีต่อของขวัญที่ “ผม” มอบให้โดยหนึ่งขอบอกขอบ  
ใจ แต่อีกฝ่ายกลับไม่รับไว้ด้วยเหตุที่กล่าวว่า “กินไม่เป็น”  
จึงทั้ง 2 ฝ่ายมีความเป็นอยู่ที่ต่างกัน อีกทั้งยังมีวิถีทาง  
ในการดำรงชีวิตที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง ฝ่ายที่สำคัญกว่า  
ในตอนนี้ก็คือ ฝ่ายน้องของปู่ ผู้สร้างความรู้สึกสำคัญแก่  
“ผม” ที่ว่า

“...รากเหง้าที่นับจะยิ่งไกลออกไปที่ผมค้นค้น  
หา ได้สัมผัสเข้ามาสู่ชั้นข้างในหัวใจผมลึกกลง...”

รากเหง้าดังกล่าว คือรากเหง้าอันเป็นนามธรรม  
และแฝงความหมายประการสำคัญเอาไว้เป็นรากเหง้าที่อยู่  
ห่างไกลจากตัว “ผม” มาโดยตลอด เมื่อ “ผม” ได้รับ  
มันอย่างทันทีทันใด จึงตกอยู่ในอาการที่ยังรับไม่ได้ และ  
เกิดความสับสนบางประการขึ้นในจิตใจ จากที่บรรยายว่า

“...ผมเริ่มไม่มั่นใจในความเชื่อของตัวเองอีกครั้ง...” จน  
ถึง “...เหล่านี้บ่งบอกอันใด...” เป็นลักษณะของการตั้ง  
คำถามอีกครั้งหนึ่ง

“ผม” ยังคงเดินทางต่อตามคำบอกเล่าของน้อง  
ของปู่ สิ่งที่เขาค้นพบคือความล้มเหลว หากแต่เขาพบว่า  
“...ยิ่งค้นหารากเหง้าของผมยิ่งอยู่ไกลออกไป ยิ่งไกลออก  
ไป ยิ่งห่างแสงสีอารยธรรม...” เขาไม่สามารถรู้ในสิ่งที่เขา  
อยากรู้ในเบื้องต้นเกี่ยวกับชายผู้ตายในข่าวหนังสือพิมพ์ แต่  
สถานที่ที่เขาไปถึงเขาได้พบการลงป่าที่สร้างความตกตะลึง  
จากที่บรรยายว่า

“...เหมือนป่าทั้งป่าถูกกวาดร่นไปอยู่อีกขอบโลก  
ลิบ ๆ ...”

“...จากตรงนี้ไปจรดอีกขอบฟ้า คือทะเลแผ่นดิน  
ไพศาลสุดสายตา...” ตลอดจนถึง “...เกือบหมื่นไร่...นาย  
หัวจะลงป่าล้มทั้งหมด...”

ข้อความเหล่านั้นแสดงออกอย่างหนักแน่นถึงการ  
รุกรานของอารยธรรมสมัยใหม่ที่มีต่อป่าไม้ เป็นความเจริญ  
ทางเศรษฐกิจ เทคโนโลยีที่เข้ามารุกรานธรรมชาติ โดยอาศัย  
“สวนป่าล้ม” ขนาดหมื่นไร่ อันเป็นพืชอุตสาหกรรม (ทำ  
น้ำมันปาล์มและอื่น ๆ) เป็นสื่อ เมื่อมองย้อนกลับไปจะ  
พบว่าผู้เขียนได้ใช้กลวิธีของการเปรียบเทียบอันสำคัญต่อ  
เรื่องอีกครั้งหนึ่ง โดยเปรียบเทียบระหว่างคน 2 ลักษณะ  
กล่าวคือ คน 1 คน อาศัยอยู่อย่างโดดเดี่ยวตามลำพังได้  
และเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติโดยเกื้อกูลซึ่งกันและกัน  
ในขณะที่คนอื่นอีกพวกหนึ่งตั้งหน้าตั้งตาเปลี่ยนธรรมชาติให้  
เป็นเมือง ให้เป็นที่อยู่อาศัยอย่างที่ปัจจุบันเรียกคนเหล่านั้น  
ว่า “ผู้เจริญ” การเปรียบเทียบนี้ส่งผลต่อ “ผม” อย่าง  
เด่นชัด ดังที่เขาคิดว่า “...ความเย็นชาต่อบางสิ่งทำให้ผม  
ไม่เคยหวนคิด การค้นหารากเหง้าทำให้ผมมีโอกาสอดหย่าง  
จากวันเวลาที่กำลังก้าวผ่านยุคจักรกลเข้าสู่ยุคคอมพิวเตอร์  
เพื่อถูกสิ่งที่ผมพบบนทางผ่านปกเปิดอก กระชากความ  
ดูดายในหัวใจออกมาก่อนประณาม...” และ “...พวกคน  
งานรวมทั้งโคตรเหง้าของผมที่เคยอยู่ที่นี่ ต่างส่วนกำลัง  
ทำลายรากเหง้าของตนเองอย่างบ้าคลั่ง...” แล้วย้อนถาม

ผู้อ่านว่า “...ด้วยจิตใจเช่นไรหนอ เราจึงต่างพร้อมใจกัน เป็นยอดที่เสียสละสูงส่งทางกับรากผู้ให้ชีวิต ซึ่งมีแต่จะเหยียดหยั่งแทงลึกลงไปใหนือดิน ...” ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบกันอย่างเห็นได้ชัดระหว่างธรรมชาติกับความเจริญทางวัตถุ ที่สวนทางกันมาโดยตลอดพร้อมๆ กับที่เนะให้ผู้อ่านเห็นความตกต่ำทางจิตใจในยุคใหม่

เมื่อมาถึงจุดสุดท้าย “ผม” ได้พบจุดมุ่งหมายใหม่ที่เกิดขึ้นนั่นคือการค้นหา “รากเหง้า” อันที่ 2 ซึ่งถูกปิดผนึกฝังลึกอยู่ในจิตใจของเขาเอง และบัดนี้ เขาก็พร้อมที่จะตั้งต้นค้นหาอย่างมุ่งมั่น ยิ่งกว่าการค้นหาครั้งใด ๆ ในชีวิตของเขาอย่างแน่นอน แต่นั่นไม่ใช่เรื่องสำคัญสำหรับผู้อ่านที่อยากจะรู้ว่าเขาจะหาเจอหรือไม่ สิ่งสำคัญเหนืออื่นใดที่ สุทธิพงษ์ ต้องการจะสื่อถึงผู้อ่านก็คือ ถึงเวลาแล้ว

หรือยังที่มนุษย์ทุกคนจะเริ่มค้นหาค้นหา รากเหง้า ในจิตใจของตนเอง?

“รากเหง้า” ของ สุทธิพงษ์ จึงเป็นงานเขียนที่ทรงคุณค่าทางปัญญา มีกลวิธีทางภาษาที่แยบคาย มีความเหมาะสมต่อสังคมในยุคสมัยปัจจุบัน (อันจะเป็นโลกา...อะไรก็แล้วแต่) ที่ตรงกับคำกล่าวที่ว่าโลกใบนี้คือละคร เราทุกคนคือตัวละคร บ้างสวมหน้ากากเข้าหากัน บ้างเผยใจต่อกันตามบทบาทที่ถูกวางไว้ แต่อย่างไรก็ตาม หากตัวละครไม่อาจหยั่งลึกถึงจิตใจได้สำนึกในกมลสันดานของตนได้ ก็คงไม่ต้องหวังว่าจะมีธรรมชาติที่ใด ไม่ถูกรุกรานจากอารยธรรม และนั่นคือภาวะอันน่าสะพรึงกลัวของโลกอยู่ไม่ไกลนัก

